

УДК 1(091) Nietzsche+32.01(049.3)

DOI: <https://doi.org/10.22182/spm.6312019.20>

Приказ

*Душан Достанић**

*Институт за политичке
студије, Београд*

НИЧЕ И КОНЗЕРВАТИВНА РЕВОЛУЦИЈА

Sebastian Kaufmann, Andreas Urs Sommer (Hrsg.), *Nietzsche und die Konservative Revolution*, Walter de Gruyter, Berlin, Boston, 2018, 646 стр.

Да „Ничеов лик стоји над целом конзервативном револуцијом“, тврдио је Армин

* Електронска адреса аутора:
dusan.dostanic@ips.ac.rs

Молер у свом стандардном делу о конзервативној револуцији. Наиме, Молер је сматрао да Ничеово име означава прекретницу, те да иако он сам не припада овој струји, све оно што се после њега дешавало може се разумети једино помоћу Ничеа. Конкретно, према Молеру је Ничеова слика вечног враћања истог била идеја водиља конзервативних револуционара, коју су сви представници овог правца – свесно или несвесно – прихватили, те су према томе на тај начин и одбацили представе о „линеарном свету“ и праволинијском прогресу. Иако су одмах по објављивању Молерове књиге неки бивши конзервативни револуционари (Вернер Бест, Ханс Церер) изразили своје неслагање са оваквим тумачењем, односно иако је (много година касније) Штефан Бројер покушао да доведе у питање ову Молерову тезу, ипак је Ничеов утицај на писце конзервативне револуције до сада важио као неспорна чињеница. Као што је познато, Ниче је утицао на ауторе који се обично убрајају међу представнике овог правца, а на њега су се мање или више експлицитно позивали Томас Ман, Освалд Шпенглер, Ернст Јингер, Артур Мелер ван ден Брук, Готфрид Бен, Ернст Никиш, Хуго Хофманштал, или Алфред Бојмлер. Уосталом, још давно пре Молера је сам Томас Ман поредећи Ничеа

са Мерешковским тврдио да је он „од почетка, већ од *Несавремених разматрања* био ништа друго до конзервативна револуција“. Тако је без обзира на чињеницу да се Ниче често посматра као аутор који није стварао сопствену политичку мисао, односно да је имао (и има) своје следбенике на разним странама и у свим идеолошким таборима, који су се са мање или више права позивали на њега и његову филозофију – или барем поједине његове идеје – и он сам у неким од најрелевантнијих приказа историје идеја сврставан међу десне мислиоце, иако не класичне конзервативце (Штраус и Кропси). Још за Ничеовог живота Георг Брандес је у Данској држао предавања о радикалном аристократизму Фридриха Ничеа, што је ознака која ни самом Ничеу није сметала. Може се рећи да везу између Ничеа и конзервативне револуције нису озбиљно доводили у питање ни пријатељи ни непријатељи ове струје.

Међутим, једна ствар је тврдити да је једна филозофија „утицала“ на одређени политички правац, а сасвим друга покушати утврдити каква је природа тог утицаја, у чему се он састоји, који су његови домети, да ли је реч о рецепцији целокупног дела или само појединих идеја, да ли су оне исправно схваћене или само плакатиране и избациване као пароле... Док је ово питање

„утицаја“ на политику нешто од чега није поштеђено дело ниједног битнијег филозофа па тако ни Ничеово, на овом месту је ствар компликованија јер и сама конзервативна револуција представља у себи хетерогену скупину. Зачудо, као што у уводу примећују и уредници (7) до сада није било много истраживања која су се бавила овом темом. На скупу првог *Османштетског ничеовог колегијума* одржаном од 12. до 15. јуна 2016. године на Виландовом имању (у Османштету) покушало се одговорити на ово питање. При томе се, међутим, није настојало одговорити на питање Ничеовог утицаја на конзервативну револуцију уопштено, него на главне представнике овог правца појединачно. Реч је о онима које Молер убраја у представнике ове струје и/или о онима који су се сами на један или на други начин афирмативно-програмски служили овом синтагмом. Када се ствар постави на такав начин, јасно је да је Зборник мора прећи временске границе постављене код Молера, а које се поклапају са периодом постојања Вајмарске републике, те обухвата и развој након 1945 (на пример у случају Никиша), односно данашње настављаче традиције конзервативне револуције и неке савремене десне ауторе. Резултат тог покушаја је Зборник који је пред нама, који већ својим обимом сведочи о озбиљности овог подухвата.

Наиме, у Зборнику је на преко 600 страница сабрано 25 прилога. Такође, када се овако постави задатак, а имајући у виду да су међу водеће људе конзервативне револуције спадали људи различитих занимања и различитог образовања (песници, писци, публицисти, теоретичари државе, правници, филозофи) само по себи се разуме да је у питању подухват који захтева интердисциплинарни приступ који захтева ангажовање историчара књижевности, политиколога, правника, филозофа...

Уредници су пажљиво приступили послу, па се први прилог бави утицајем Достојевског на Ничеа. Наравно, избор Достојевског није нимало случајан, будући да је реч о аутору који један од привих аутора који је захтевао револуционарни конзервативизам, односно који се поред Ничеа убраја у инспираторе немачке конзервативне револуције. Према мишљењу аутора Тимо Бекера, Достојевски није пресудно утицао на Ничеово дело, па се, упркос извесним паралелама, не може назвати ни његовим инспиратором, нити подстрекачем, како се то чинило Томасу Ману. Зборник затвара прилог Себастијана Кауфмана који пропитује везу између Ничеа и савремене нове деснице, при чему се закључује да је реч о конструкцији и да се

нова десница позива на Ничеа искључиво паролашки, без залажења у значење његових идеја. Између Достојевског на почетку, и нове деснице на крају Зборника, нашли су се и прилози о Јулијусу Лангбену, Стјуарт Хјустон Чембрлену, херојском реализму, кругу око Штефана Георга, Рајнер Марија Рилкеу, Артур Мелер ван ден Бруку, Рудолфу Борхарту, Шпенглеру, Ману, Хофманшталу, Биндеру и Хилдебранту, Карлу Шмиту, Плеснеру, Хајдегеру, Бојмлеру, Ернсту Јингеру, Фридриху Георгу Јингеру и Никишу. Посебна пажња посвећена је и Молеру, односно његовој књизи о конзервативној револуцији. Тиме је пропитана веза између Ничеа и најважнијих представника конзервативне револуције. Наравно, на овом месту нисмо у могућности да улазимо у детаље и да дужну пажњу посветимо сваком појединачном прилогу.

Упркос вредном и минуциозном раду, чини се да је овај Зборник писан под снажним утицајем духа времена, односно са жељом да се Ниче, ако је икако могуће, одбрани од конзервативне револуције, а посебно од онога што се данас назива новом десницом и што се често сматра легитимним наследником традиције конзервативних револуционара. Уредници већ у уводу помињу да нова десница у последње време добија на друштвеном

значају (7), па се у вези с тим појава овог Зборника може тумачити и као покушај да се тај процес заустави, тиме што би се новој десници ускратило филозофско утемељење – барем када је Ниче у питању. Дакле, идеја са којом је рађен Зборник је можда мање била испитивање Ничеовог утицаја на појединачан идејни правац, а више жеља да се докаже да Ниче нема ништа са десницом и да су његове идеје на десници истргнуте из целине, погрешно протумачене, буквално схваћене, искривљене и злоупотребљене... Међутим, и поред тога се уредницима мора одати признање да су остали на висини задатка и да нису упали у замку паушалног етикетирања и погрешних изједначавања према којима се свака десна интерпретација Ничеа сумњичи за фашизам, а мислиоци конзервативне револуције одбацују као претече нацизма. Ипак читалац ће остати зачуђен пред чињеницом да међу ауторима нема Карл-Хајнц Вајсмана, Молеровог наследника који је после смрти свог ментора прерадио његову књигу и који се сматра једним од најбољих познавалаца конзервативне револуције.

Па ипак, прилози садржани у Зборнику су неуједначеног квалитета, а стиче се утисак да поједини аутори превише пажње посвећују сасвим тривијалним питањима, као на пример

мајицама са Ничеовим ликом које се могу купити преко сајта иза кога стоји идентеријански покрет. Исто се може рећи и за поједине опаске упућене на рачун Марка Јонгена које циљају више на његову личност, а мање на његово дело. Са друге стране, у прилогу посвећеном Јулијусу Лангбену више се расправља о Лангбеновим личним и идејним слабостима него о томе колико је он био под Ничеовим утицајем. Осим тога, у неким прилозима инсистирало се на беспоговорном повлачењу границе између Ничеа и конзервативних револуционара, чиме се из вида испустило питање како је онда дошло до општег повезивања Ничеа и деснице, односно где је основа тезе о Ничеовом утицају, ако између њих нема додирних тачака? Чак и ако су конзервативни револуционари желели да употребе филозофово име у своје сврхе, зашто то нису покушали и са неким другим филозофом?

Са друге стране, мора се признати да је у неким прилозима задржан уравнотеженији приступ, па се показује да је Ниче значајан будући да помаже да се боље схвати интелектуални свет конзервативне револуције (а посебно њихов херојски поглед на свет), док се са друге стране истиче да мислиоци конзервативне револуције (ипак) заостају за Ничеовим увидима. Ниче можда није био отац

конзервативне револуције, али јој је својим херојским погледом на свет дао импулс (67), при чему се ипак подвлачи разлика између „херојског реализма“ и Ничеове „веселости“. Вредан пажње је и пролог који се тиче односа према Ничеу који је негован у кругу око Штефана Георга, где је тврди да је тај однос био далеко од једноставног и једнозначног. Такође се не може спорити ни значај који је Ничеово дело имало за Артур Мелер ван ден Брука, који се у више својих списа бавио Ничеом. Још је снажнија веза између Ничеа и Шпенглера, односно Ничеа и Јингера. У Шпенглеровом случају нема никакве сумње да је рецепција Ничеа кључни елемент Шпенглерове филозофије. Заправо, Ничеову утицај не избија толико јасно у његовој филозофији културе или филозофији повести, колико у Шпенглеровим политичким мислима (234). Његово политичко у великој мери почива на преузетим Ничеовим концептима декаденције, последњег човека, натчовека, воље за моћ, хијерархијског поретка те песимизма јаких. Шпенглерово политичко учење, при чему је његова припадност конзервативној револуцији не само неупитна, него се управо он може сматрати и једним од типичних представника ове струје – је у суштини политичко заоштравање, односно конкретизовање одређених

Ничеових мисли. Истовремено, се мора рећи да Шпенглер није желео да употребљава или злоупотребљава Ничеа, него је своје политичко заоштравање сматрао аутентичном интерпретацијом Ничеових мисли. Слично се може рећи и за Јингера, код кога је Ниче такође играо битну улогу.

Пада у очи да су чак два прилога посвећена Марину Хајдегеру који до сада углавном није довођен у везу са конзервативном револуцијом и сасвим сигурно не спада међу најважније представнике ове струје.

Без обзира на разлике у приступу па и у квалитету међу прилозима у овом Зборнику, мора се признати да је реч о књизи која ће уз студије Молера и Бројера, односно Клемперерову књигу о немачком конзервативизму у доба Вајмара постати један од незаобилазних извора свима онима који ће у будућности истраживати политичку мисао немачке конзервативне револуције.